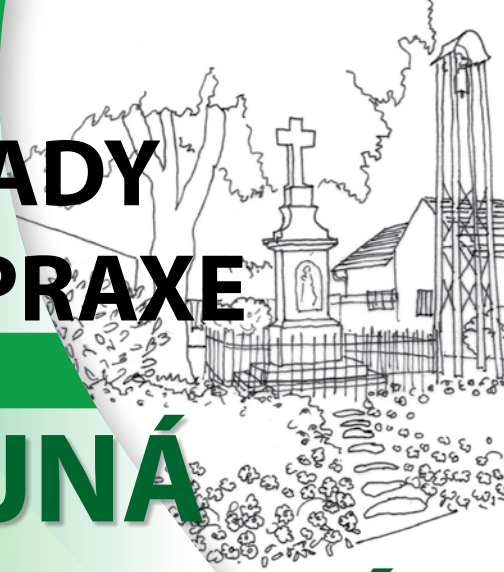

PŘÍKLADY DOBRÉ PRAXE VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ

MAS ŽELEZNOHORSKÝ REGION

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí

OBSAH

Proč je dobré koncepčně pracovat s prostorem?	4
Východiska práce s veřejným prostorem	6
Tradiční formy zeleně ve venkovském prostředí	14
Praxe práce s veřejnými plochami	28
Příklady dobré praxe	46
Komunitní spolupráce aneb jak přenést návrh z papíru do skutečnosti	58

Vážení přátelé,

do ruky se vám doslala osvětová publikace, jak je možné pracovat s veřejným prostorem, který je součástí našeho každodenního života.

Její obsah vychází z praktické a dlouholeté zkušenosti, která byla ověřena na základě realizovaných projektů na území obcí MAS Železnohorský region.

Každý prostor je jedinečný, a proto obecný návod není skoro možné vytvořit. Ale právě na realizovaných příkladech dobré praxe bychom vám rádi předložili soubor ověřených kroků, jak v případě zájmu vhodně a především koncepčně postupovat při přetváření veřejných ploch a krajinných prvků.

Příroda a kulturní krajina s historickými i novodobými prvky je přirozenou součástí našeho okolí a podává výpověď o našem vztahu k ní. Je vhodné o ní přemýšlet v souvislostech a neopomíjet její důležitou funkci. Bez louky nebudou včely a bez nich med a plody. Abychom my měli plody, je naší víceméně povinností vytvořit ty nejvhodnější podmínky pro včely a jejich louky.

Proto pojďme a společně se pokusme zanechat naši stopu ve veřejném prostoru, který o našich činech ponese svědectví dalším generacím.

Kolektiv Železnohorského regionu

Proč je dobré koncepčně pracovat s prostorem?

Když přistupujeme k práci s jakýmkoli veřejným prostorem v obci, je mnoho způsobů, jak s ním naložit, jak jej využít a ztvárnit.

Ale která z mnoha variant, jež se nabízí, je ta nejlepší?

Jaké využití obci nejlépe poslouží?

Jakou estetiku pro dané místo zvolit?

Abychom uměli odpovědět co nejlépe na tyto otázky, musíme danou lokalitu vnímat v souvislostech.

řešení veřejného prostoru

1. V souvislostech časových

Jak daný prostor vznikl a jak se vyvíjel?

- Jedná se o prostor historický s dlouhou minulostí? (např. v okolí gotického kostela)
- Jedná se o prostor vzniklý v nedávné době? (např. malý kruhový objezd a jeho okolí v současné výstavbě rodinných domků)
- Jak se uspořádání prostoru měnilo v minulosti? (např. původně byl zaplněn rybníkem, který je dnes vysušen)

2. V souvislostech prostorových

- Je to lokalita v historickém jádru vesnice, tedy v centru?
- Je to lokalita v nové zástavbě, o níž se rozšířilo původní historické jádro, tedy na okraji a jak daleko je od centra?
- Je to lokalita na okraji zástavby navazující na volnou přírodu? Jak je komunikačně napojená na obec?

3. V souvislostech praktických - využití

- Je potřeba porozumění běžnému fungování obce - pohybu lidí, jejich potřebám.
- Jaké funkce v dané chvíli v obci chybí? (sportoviště, odpočinkový prostor, dětské hřiště...)
- Může daný prostor požadovanou funkci plnit? (např. není vhodné řešit dětské hřiště u rušné komunikace)
- Není plánované využití už částečně na jiném místě v obci, aby nedošlo k dublování funkcí?
- Není lepší požadovanou funkci např. ovocný sad umístit na jinou lokalitu v obci a pro tuto nalézt jinou?

4. V souvislostech estetických

- Jaká forma ztvárnění prostoru, jeho podoby, bude nejhezčí?

Odpovědět si na předchozí otázky nám umožní s prostorem **pracovat koncepčně**, najít využití, které je skutečně potřebné a smysluplné, ale také vhodné pro daný prostor. Při řešení byť jen jediné malé lokality v rámci obce je nutné mít na paměti a brát v potaz všechny ostatní obecní plochy a zkrátka celou obec. Je ideální vytvořit si představu o tom, jakým směrem bychom chtěli, aby se vyvíjely všechny obecní plochy. Kde budou soustředěny sportovní aktivity, kde máme těžiště pohybu dětí, kde je to nejhodnotnější z hlediska estetického, kde z hlediska přírodního, atd. Pak si např. uvědomíme, že daná volná plocha na okraji zástavby je sice dost velká, rovinatá atd., aby zde bylo dětské hřiště, ale že je taky dost daleko od míst, kde se rodiče s dětmi nejvíce pohybují. Tudíž chodily by sem vůbec děti? Nebylo by lepší řešit dětské hřiště v rámci jiné lokality?

Posezení v prostoru malé návsi

Východiska práce s veřejným prostorem

Hodnoty místa

Každé místo je specifické a má své hodnoty a své zátěže. To je nejdůležitější uvědomit si na úplném začátku práce s jakýmkoliv veřejným prostorem. Dobré řešení pak zachová a zdůrazní všechny klady a potlačí nebo odstraní zápory. Potřeby využití by neměly nikdy výrazně narušovat hodnoty prostoru. Takové řešení by nikdy nemohlo být uspokojivé. Cílem je naopak **harmonie: hodnot, potřeb a možností**.

Každá obec je jiná, jedinečná, neopakovatelná. Pokud v nějaké vesnici či městě žijeme, zdá se nám přirozené, že je taková, jaká je. Dokonce čím je obec malebnější, krásnější, tím přirozenější nám to připadá.

Je velice důležité uvědomit si, co tvoří jedinečný ráz každé obce – čím se liší od těch sousedních, v čem je její hodnota. Jak to, že je tak krásná (případně jak to, že se to její

kouzlo poněkud ztrácí)? Pak dokážeme jedinečnost své obce chránit a citlivě dotvářet na úrovni územního plánu i při práci s jejími veřejnými prostory.

Úprava okolí kaple v Ostřešanech

Co tedy tvoří jedinečný ráz každé obce a její hodnotu?

Je to několik vzájemně provázaných faktorů:

1. Urbanistická struktura
2. Zeleň ovlivněná historickým vývojem a okolním prostředím
3. Architektura jednotlivých domů, příp. významnějších památek
4. Details intravilánu – studny, pumpy, křížky, povrchy cest, ploty, mobiliář, osvětlení

Proto, abychom mohli dobře řešit veřejné plochy a správně nalézt a ocenit jejich hodnotu, potřebujeme těmto faktorům porozumět.

Historický vývoj obce, aneb urbanistická struktura a její vývoj

Veřejný prostor uvnitř obce bývá většinou nějak vymezen - obvykle domy, stodolami, ploty, houštím apod. Uspořádání domů (v terénu, kolem cest i mezi sebou navzájem) je v každé obci jiné. Toto její uspořádání se nazývá urbanistická struktura a je jedním z klíčových prvků jedinečnosti obce. Díky neopakovatelnému uspořádání vznikají i neopakovatelné veřejné prostory. Zkrátka neexistují dvě stejné návsi apod.

Urbanistická struktura každé obce je dána dobou vzniku obce a jejím následným historickým vývojem, který byl úzce spjat s přírodními podmínkami daného místa.

Velká většina měst a vesnic u nás má svůj původ už ve středověku. Urbanistické struktura z doby založení obcí se obvykle téměř neporušena dochovala do poloviny 20. století a tvoří skutečnou „kostru“ obce. Tvoří její „osobnost“. I když je historická struktura často zachována dodnes, v některých obcích dochází v posledních letech k jejímu silnému narušování a tím ničení jedinečného kouzla vesnice či města.

Pro pochopení urbanistické struktury se musíme vypravit za poznáním historického vývoje obce. V tomto případě nás ovšem nebude až tak zajímat, kdy, kdo obec od koho koupil apod., ale spíše údaje, které by nám mohly něco říci o její hmotné podobě: jak vesnice v minulosti vypadala a jak se proměňovala - rozrůstání, požáry atd.

Prameny k poznání historického vývoje

Jaké máme možnosti poznání historické podoby obce?

1. Doba vzniku obce
 - první písemná zmínka
 - název obce
 - nejstarší dochovaná architektura v obci
2. Velikost obce a jednotlivých jejích hospodářství v minulosti
 - údaje z urbářů
 - údaje berní ruly
 - údaje tereziánského katastru
3. Fyzická podoba obce v minulosti - půdorysná stopa
 - mapa stabilního katastru
 - indikační skica k mapě stabilního katastru
 - další historické mapy
4. Historické fotografie

1. Doba vzniku obce

V historii každé obce nás bude zajímat první písemná zmínka, z níž je jasně patrné, že v dané době už vesnice či městečko existovalo. Obec ale může být mnohem starší než uváděné datum. Vodítkem k tomu nám může být název obce či architektura kostela. Např. můžeme mít první písemnou zmínku k roku 1487, ale kostel v obci je románský. Z toho jednoduše vyjde, že obec existovala již v době románské. Alespoň přibližnou dobu vzniku vesnice či městečka potřebujeme znát proto, abychom mohli lépe pochopit její urbanistickou strukturu - uspořádání.

2. Vývoj velikosti obce

Ve zpracované historii obce mohou být uvedeny údaje z urbářů (urbáře jsou soupisy poddaných a jejich dávek), berní ruly nebo dalších katastrů, kde se můžeme dozvědět něco o počtu a velikosti usedlostí. V berní rule jsou uváděny i usedlosti pusté a znovuosazované po třicetileté válce. První číslování domů proběhlo 1770 až 1771 a na vesnicích nebylo většinou později měněno, proto si podle číslování domů můžeme také udělat přibližný obrázek o vývoji vesnice. Z kroniky či zpracované historie obce se můžeme dozvědět i o větších pohromách: požárech a povodních, které v minulosti pozměnily strukturu obce. Např. obec vykoupila spáleniště po třech domcích, čímž vznikl nový volný prostor a byla na něm postavena kaple.

3. Fyzická podoba obce v minulosti

Pro poznání historické podoby zástavby vesnice je klíčový tzv. stabilní katastr z druhé čtvrtiny 19. století. Zachycuje situaci obcí i krajiny před zavedením železnice a dalších proměn, které se začaly prosazovat po polovině 19. století v souvislosti s nástupem průmyslu. Na mapách stabilního katastru je obvykle dobře čitelný způsob založení obce. Mapy jsou barevné, velmi kvalitní a v měřítku, které se používá dodnes 1:2880. Legenda k pozemkům nám sděluje, která místa byla pastvinou, která byla podmáčená, kde rostl les a dle typu symbolu stromu také jaký (zda smíšený, listnatý, či jehličnatý) a jak přibližně starý (dle velikosti symbolu). Na mapě jsou odlišeny stavby dřevěné (označené žlutě) a stavby zděné (označené červeně).

Výhodou těchto map je to, že jsou velice snadno přístupné na internetu na stránkách www.archivnimapy.cuzk.cz. K mapám se dochovaly i tzv. indikační skici, což jsou už v měřítku provedené koncepty map před jejich definitivním vyrýsováním. Do těchto konceptů se zaznamenávaly změny v druhé polovině 19. století. Ty lze také nalézt na výše uvedených stránkách.

Mapa stabilního katastru Starých Jesenčan

Dále je možné využít starších katastrálních map např. z první poloviny 20. století a cenným zdrojem informací jsou i historické letecké snímky z 50. let 20. století, které lze nalézt na stránkách www.kontaminace.cenia.cz.

4. Historické fotografie

Důležitým zdrojem pro pochopení hodnot obce jsou také historické fotografie. Můžeme na nich vidět např. místa, která jsou dnes nevábná ve zcela jiné podobě. Mohou nám tudíž sloužit jako inspirace při obnově některých míst. Historické fotografie je možné nalézt v kronice nebo se pokusit získat k zapůjčení od občanů a převést do digitální podoby. Dále se lze pokusit nalézt a prohlédnout je na internetu např. www.fotohistorie.cz, www.stare-pohledy.cz, www.starepohledy.cz atd.

Přehled historického vývoje

Tato kapitola slouží k tomu, abychom si historické údaje, které jsme dokázali zjistit, uměli také správně vyložit a zařadit, a tím historický vývoj obce skutečně pochopit.

Vesnice raného středověku (románská)

V době románské byly osídleny jen ty nejteplejší oblasti naší země s nejhodnějšími podmínkami k zemědělství.

Vesnice vznikla v době románské pokud:

- máme první písemnou zmínku z 12. století a starší
- máme archeologické nálezy z 12. století a starší
- máme románský kostel
- na mapě stabilního katastru je vidět zcela nepravidelná struktura - návés má nálevkovitý tvar či zjevné uspořádání kolem nerovně vedené cesty.

Vrcholný středověk

13. století s sebou přineslo mnoho změn, vzrůstal počet obyvatel, a tak se bylo nutné zakládat nové vesnice a s nimi i rozsah obdělávané půdy. Začala **velká kolonizace**. Část lesů zmizela a byla nahrazena hustou sítí osad, jež už se příliš nelišila od dnešní podoby.

Vesnice zakládáné v době velké kolonizace mají víceméně pravidelný půdorys, protože poddaní odváděli stejně velké peněžní i naturální dávky apod., proto nově zakládáné vesnice byly vyměřovány tak, aby polnosti jednotlivých usedlíků byly stejné.

Pro nás je důležité vědět, že po staletí přetrvávala tato původní struktura půdorysů vesnic a vesnických domů i přesto, že byly často fyzicky obměňovány. To je tedy ta „kostra“, o které jsme se zmínili v úvodu.

Podívejme se teď na jednotlivé typy zakládacích schémat vsí a na to, co nám vypovídají.

Návésní vesnice

Jsou to obce, jejichž usedlosti byly soustředěny kolem pravidelné, přibližně obdélné návsi. Velikost návsi se řídila tím, pro kolik sedláků se vyměřovala. Zvláště velké návsi byly ovšem později zastavěny menšími domky, a tak můžeme původní velkorysou koncepci vidět spíše jen na starých mapách.

- na mapě stabilního katastru vidíme velké statky kolem obdélné návsi a za nimi přibližně stejně široké pruhy polí
- první písemná zmínka je nejdříve ze 13. století

Údolní lánová vesnice

Jedná se o jednoduché zakládací schéma, jehož základem byl jeden pozemkový pruh (lán), který se táhl za usedlostí a obvykle dosahoval až hranic katastru. Většinou byl podélnou osou tohoto založení potok, podél něž se řadily jednotlivé usedlosti. Pro snadnost vytyčení se toto schéma používalo v tvarově členitějším území. Údolní lánové vesnice mohou mít usedlosti rozložené jen po jedné nebo obou stranách potoka. U vesnic tohoto založení můžeme často dodnes vidět statky výše na svahu k potoku a pouze chalupy z pozdější doby z nouze blízko potoka.

- nemá náves
- je dlouhá a její osou je potok či řeka
- nachází se v členitějším terénu

Lesní návesní (radiální) ves

Pokud naši předkové zakládali novou ves např. uprostřed lesa, byla pro jejich tehdejší technické možnosti situace nepřehledná a k vyměření obtížná. Proto se to řešilo tak, že v lese vykácela a vypálila mýtina, která představovala budoucí náves. Její velikost se řídila tím, kolik nových obyvatel mělo ve vesnici žít. Po obvodu kruhové mýtiny se vymezily jednotlivé stejně velké díly pro nové hospodáře. Každý z nich už pak sám pokračoval v odstraňování lesa směrem dál od mýtiny.

- má okrouhlou náves s domy původně štítý do návsi
- paprčičtě se rozbíhající pole na mapě stabilního katastru či starých leteckých snímcích
- v názvu může mít slovo žďár

Další vývoj vesnice

Dodatečná zástavba menšími domky a chalupami v mnoha obcích narůstala na objemu často tak, že do 19. a 20. století počet menších staveb v obci daleko převýšil počet selských usedlostí. Proto je původní středověká koncepce půdorysného uspořádání čitelná pouze ze starším map.

Stojice 1839

Stojice současnost

Raabizační vesnice

V poslední třetině 18. století probíhala tzv. raabizace. Znamenala rušení vrchnostenský dvorů, které se rozparcelovaly a půda byla rozprodána či propůjčena do nájmu bezzemkům. Vzniklo tak stovky menších či větších obcí. Na Pardubicku byly hojně zakládány také na místě rušených rybníků, neboť z chovu ryb již nebyly takové výnosy jako dříve. Tyto nově zakládané vesnice se vyznačují značnou pravidelností, ale jejich usedlosti i rozsah polností je o poznání menší než tomu bylo u středověkých založení.

Když poznáme a pochopíme historický vývoj sídla, jsme schopni nalézt i jeho hodnoty: kde je zachovaná historická návěs či původní raabizační založení apod., z toho nám vyjde i základní požadavek, jak daný prostor řešit. Totiž tak, abychom jeho hodnotu podtrhli.

Tradiční formy zeleně ve venkovském prostředí

Jedním ze základních prostředků k utváření veřejných prostor je zeleň.

Při řešení veřejných ploch venkovských obcí je dobré inspirovat se tradiční venkovskou zelení jak ve veřejném prostoru (návsi atd.), tak starými venkovskými zahradami, jaké měly naše prababičky a také volnou přírodou. To se týká jak kompozičního umístění, tak druhů dřevin.

Tradiční zeleň ve venkovském prostředí je důležitým prvkem krajinného rázu a je součástí toho, co vytváří lidský pojem domova.

Jak tedy tradiční venkovská zeleň vypadala? Co ji charakterizuje?

Předzahrádky - květinové záhony

Předzahrádky vznikaly na vesnicích převážně od 19. století, a to mezi štítovou zdí domu a komunikací. Pěstovalo se v nich koření, léčivé bylinky, zelenina a okrasné květiny. Předzahrádkám tradičně patřila lavička, na níž se vysedávalo a sledovalo okolní dění.

Pro venkovské předzahrádky byly typické:

- nenáročné trvalky
- letničky nejčastěji se rozmnožující samovýsevem
- bylinky
- zelenina
- vše rostlo promícháno a působilo poněkud nedbale

Zahrady

Pro venkovské zahrady bylo typické:

- velké volně rostlé výrazně kvetoucí keře (trojpek, kalina, vajgélie)
- využití historických růží (růže bílá, stolistá, damažská)
- využití planých růží (růže šípková, převislá)
- velké ovocné stromy na vzrůstné podnoži
- keře volně přírody užitě v okrasné funkci (hloh obecný, kalina obecná, dřín...)

Růže

Odjakživa byly růže královnami zahrad, a tak ani v té venkovské nescházely. Dříve byly pěstovány hojně nejen v zahradách a předzahrádkách. Umočňovaly vstup na hřbitov či zdobily okolí křížku nebo božích muk. Ve dvacátém století se často vysazovaly tak, že lemovaly silnice procházející obcí po celé délce.

Druhy růží pěstovaných v minulosti

V zahrádkách se v historii objevovaly původní druhy z naší volné přírody jako je růže šípková, bedrníkolistá, galská, převislá či sivá. Pěstovaly se také růže historické. Byly pěstovány i plnokvěté formy např. růže damascénské, růže bílé nebo galské, růže stolisté. Naše prababičky neznaly, co je to příkrývání růží na zimu, neboť všechny tyto staré, jen jednou kvetoucí růže, vynikaly odolností vůči mrazu a tato vlastnost jim samozřejmě zůstala.

V minulosti běžná růže Hugova - dnes je ve výsadbách vidět zřídka

Historická podoba návsi

Pro návsi a menší náměstí bylo typické:

- velké plochy trávníků
- vodní plochy
- velké stromy: lípy, jasany, javory, duby, hrušně, jírovce

Návěs byla obecní, pro všechny společná. Po celou dobu existence vsí nebyl povrch návsi nijak zpevňován či upravován. Návěs nebyla nijak speciálně ozeleňována, jeli-

kož nebylo proč – měla funkce hlavně hospodářské a provozní. Po roce 1848 o sobě obce začaly samy rozhodovat a hospodařit se svým majetkem. Tím rostl v 19. století i význam návsi, které se obce snažily zvelebit tak, aby je důstojně reprezentovaly, takže začalo docházet k výsadbě stromů. V prostoru návsi bylo nutné zvolit takové stromy, které by dobře snášely velký hospodářský provoz, který zde panoval. V některých případech se dokonce návsi ke konci 19. století dláždily.

Tradiční podobou návsi ve vztahu k zeleni bylo tedy spojení velkých travnatých ploch a vysokých stromů. O květiny byla návěs obohacena díky předzahrádkám s nízkými plůtky a keře se objevovaly jen jako doprovod branek a vrat domů kolem ní.

Návěs ve Starých Jesenčanech kolem roku 1900

Vysoká stromová zeleň - tradiční umístění

Vysoká stromová zeleň měla v minulosti v prostředí vesnic a městeček své ustálené místo a funkci. Zkrátka stromy se nevysazovaly jen tak nahodile. Jejich umístění bylo ovlivňováno především praktickými potřebami obyvatel, ale také touhou krásnit. Poznání této tradice nám může pomoci při práci se zelení ve veřejném prostoru.

Vysoká zeleň hřbitovů kolem kostela

Staré hřbitovy byly původně umístěny ve středu vesnice kolem kostela. Vysoké stromy kolem kostela na hřbitově tradičně zdůrazňovaly společenskou významnost těchto míst.

Kompozice kolem významných míst

Lidé vytvářeli tradičně souměrné kompozice ze stromů kolem křížků soch či kapliček. Tak tyto místa doprovází vždy dva nebo čtyři vzrůstné stromy.

Strom u vjezdu do hospodářství

Strom u stavení měl nejen funkci např. ochrany proti větru, slunci, blesku či požáru, v místech s vysokou hladinou spodní vody sloužily jeho kořeny jako sací bagr na vodu. Jeho hlavním účelem byla ale role estetická. Takovéto uskupení domu a stromu u něj vytvářelo harmonické souznění staveb a zeleně, což bylo a mělo by být pro venkovské obce právě typické.

Stromy u stodol

Velký širokokorunný strom u stodol poskytoval v létě nejen stín, ale jeho hlavní funkcí bylo vzájemné oddělení budov pro případ požáru – tedy, aby se požár tak snadno nešířil. Stromy mezi domy tak vytvářely celovesnický protipožární systém.

Strom jako přístřešek

Strom s takovou funkcí se vysazoval u kovářny či před hospodou a také na dvoře. Zde sloužil nejen jako přístřešek, ale také k přistínění hnojiště.

Ovocné stromy a sady

Vysokou zelení byly v prostředí vesnice samozřejmě také ovocné stromy, které sloužily zároveň jako užitková dřevina i okrasný strom, který poskytuje dostatek stínu.

Ovocné sady z vysokých dlouhověkých stromů byly po staletí naprosto samozřejmou součástí vesnice, ale i krajiny. Každý dům měl v minulosti zelinářskou zahrádku a za domem na ni navazoval ovocný sad. Ovocné sady tak vlastně věnčily okraj zástavby a tvořily přechod do volné krajiny.

Starý ovocný sad je nesmírnou kulturní hodnotou - podobně jako např. křížek v polích obklopený lípami. Ovocné sady ale z venkovské krajiny kvapem mizí, proto je tento tradiční prvek dnes v podstatě prvkem nejhroženějším. Sady sice jsou, ale moderní sad - to je něco úplně jiného. Je to spíš plantáž než kus krásné přírody. Dnes moderní stromky jsou často malé čtvrtkmeny či dokonce zákrsky, mají mnohem kratší životnost a slabší zdraví o jejich menší estetické hodnotě ani nemluvě.

Vysoký ovocný strom, jejich alej či sad je tradičním prvkem venkovské zeleně a je ničím jiným nenahraditelný.

Jaký je tradiční ovocný strom?

- je na vzrůstné podnoži, takže dorůstá značné výšky
- má korunu nasazenou nejméně ve výšce 1,3 m (polokmen) nebo ve výšce 1,8 m (vysokokmen)
- je to stará tradiční odrůda, ideálně krajová odrůda
- je dlouhověký a nesmírně krásný

Staré krajové odrůdy

Naši předkové pěstovali v ovocných sadech stromy starých krajových odrůd - zvláštní specifické, často typické jen pro určitou oblast, které nám o jejich životě mohou hodně vypovědět. Jsou to odrůdy přizpůsobené místním podmínkám, a tím i nenáročné na péči. Velmi dobře odolávají také chorobám a škůdcům a navíc jsou cenným dědicstvím po našich předcích. Plody starých krajových odrůd mají mnohdy také zajímavější chuť než ty novější.

Aleje

Aleje, převážně ovocné, patří taktéž k tradičním prvkům naší venkovské krajiny. Ovocné aleje tvořily místní odrůdy ovocných stromů. Aleje krajinu zpříjemňují a zdůrazňují místo, k němuž vedou, a proto jimi bývaly doprovázeny všechny významnější cesty. I když se to v poslední době příliš neděje, je velmi vhodné vysazovat v alejích stromy ovocné.

Louky

Kvetoucí louky téměř zmizely z obrazu krajiny a často se o nich už jen zpívá v lidových písničkách či říká v říkankách: „...však je dosti kvítí až se louka svítí!“ Přitom dnes už je na mnoha místech vzácností i kopretina! Pravá louka je plná květů: chrastavců, kopretin, zvonků, kohoutků, šalvěje, voní trávou a létem. Je plná cvrčků, brouků a ve vzduchu poletují motýli. Květinová louka je kouskem rajske zahrady. Louka je tradiční prvek venkovské zeleně a její estetické působení nelze ničím jiným nahradit. V minulosti byly louky povětšinou na místech, kde nemohlo být pole: na málo úrodné půdě a také vlhkých až podmáčených plochách. Klasická květnatá louka je na slunném místě s chudší půdou.

Jak zeleň koncipovat

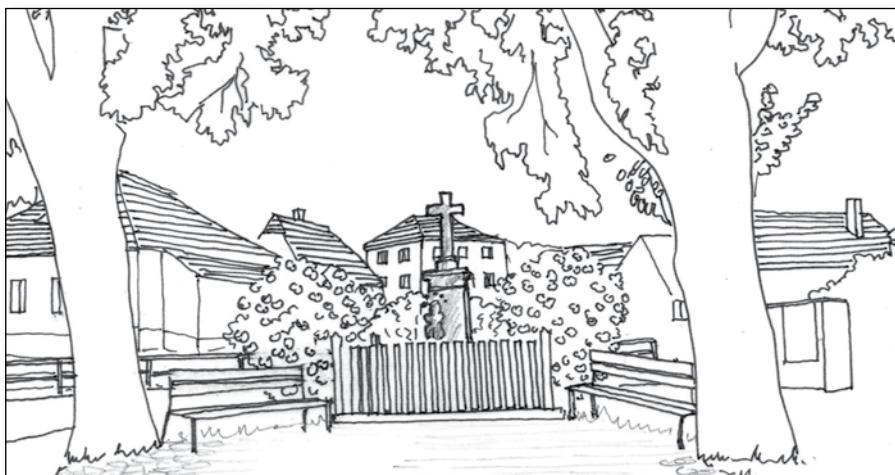
Pomocí zeleně lze jakoukoliv veřejnou plochu velmi výrazně proměnit a to s relativně malými finančními náklady. Někde jde jen o drobný zásah pro vylepšení, jindy je nutné celou plochu zcela nově komponovat.

Zeleň má prostor doplňovat a krásnit!

Pozor na některé nevhodně navržené nebo přerostlé výsadby, které naopak prostor tříští, zakrývají významné památky, výhledy do krajiny apod.

Pomocí zeleně lze:

- zdůraznit některá místa
- lokality učinit atraktivní a využitelné - příjemné k pobytu (krásná či jedlá zeleň zajistí pozornost obyvatel)
- zakomponovat stavby či kontejnery a další prvky
- odstínit či zakrýt nežádoucí stavby, komunikace atd.
- změnit míru a rychlost proudění vzduchu - vítr
- změnit tepelné a vlhkostní poměry
- snížit hlučnost prostředí a zlepšit čistotu vzduchu

Zdůraznění křížku

Zdůraznění pomníčku

Zakomponování poněkud problematické architektury

Zakomponování kontejnerů mimo jiné pomocí zeleně

Venkovská zeleň

K zeleni ve venkovském prostředí je potřeba přistupovat zcela jinak než k zeleni městské - to se týká jak umístění (komponování) zeleně, tak její druhové skladby. Vesnice a malá města mají svou specifickou estetickou hodnotu a jejich zeleň též. Přenášením velkoměstského způsobu zakládání zahrad a řešení veřejného prostoru do tohoto prostředí dochází k ztrátě jedinečného kouzla, které vesnická zeleň tradičně mívala.

Doporučení při návrhu zeleně ve veřejném prostoru venkovské obce:

- Zachovat všechny doposud existující tradiční prvky zeleně
- Obnovovat tradiční prvky venkovské zeleně např. louky
- Nové prvky komponovat v souladu s tradicí
- Zeleň realizovat tak, aby harmonicky doplňovala prostor, byla jeho součástí
- Vhodně volit druhovou skladbu dřevin
- Respektovat postupné zvětšení objemu výsadby

Druhová skladba

Při zakládání zahrady i zeleně na veřejné ploše si samozřejmě přejeme, aby byla neobvyklá a zajímavá.

Jak dosáhneme zajímavé veřejné zeleně, která by ladila se svým prostředím?

- využitím našich **domácích druhů stromů a keřů**, zvláště těch, které jsou dnes **ve volné přírodě zřídkavé nebo dokonce ohrožené**.
- **využitím tradičních a osvědčených venkovských keřů** (kdoulovce, hortenzie, šeříky, vajgélie....)
- využitím **stromů a keřů s jedlými plody**
- **vyvarujeme se vysazování jehličnanů**, těch cizokrajných zvláště
- **vyhneme se** velké míře **cizokrajných druhů dřevin**, především nezvyklých barevných kultivarů a tvarově odlišných taxonů

Výhody takto pojaté zeleně

- Výborná mrazuvzdornost
- Osvědčená nenáročnost
- Biologický přínos
- Kulturně historický přínos
- Neotřelá estetika

Pokud se budeme řídit předchozími doporučeními, mělo by dojít nejen k vytvoření z estetického hlediska vskutku neobyčejné veřejné zeleně, ale také ke zvýšení druhové pestrosti místa (biodiverzity). Přínos by tedy měl být nejen **estetický, biologický, ale i kulturní**. Vždyť např. růže stolistá dříve kvetla v každé zahradce a patřila k tradičnímu obrazu venkova....

Naše domácí keře lze zakoupit ve školkách, některé školky jsou na ně přímo specializované.

Praxe práce s veřejnými plochami

Jak obecně postupovat při návrhu řešení veřejné plochy

1. Shromáždit dostupné mapové podklady řešené lokality - nejčastěji mapu katastrální + její zvětšené kopie v potřebném měřítku (1:500, 1:250, 1:100 apod.)
2. Nahlédnout do územního plánu a zjistit podmínky využití území, případná omezení.
3. Poznat historický vývoj dané plochy, jak byl popsán v jedné z předchozích kapitol. Pomocí starých fotografií či výpovědí pamětníků zjistit, jak řešené místo vypadalo a jak se využívalo.
4. Ujasnit si současné hodnoty místa: poloha, pěkná zeleň atd.
5. Sestavit si pracovní „soupis závad“ v současnosti. Tedy co v prostoru nefunguje, není hezké či překáží atd.
6. Ujasnit si přírodní podmínky daného místa:
 - půdní podmínky
 - vlhkostní poměry
 - světelné podmínky
 - větry apod.Tyto podmínky je nutno při návrhu respektovat nebo počítat s opatřeními na jejich změnu.
7. Shromáždit požadavky, které na danou veřejnou plochu máme a také přání, co by se s ní dalo udělat.
8. Na základě všech předchozích kroků vytvořit představu:
 - a) o využití řešené veřejné plochy - její funkci
 - b) o její estetické podoběStačí se inspirovat tradicí a tvůrčím způsobem ji přenést do reality současného života.
9. Provéřit, že záměr nekoliduje se záměry v dalších veřejných plochách.

Park v Bojanově

Jak a kde je možné využít motiv louky

Kde louku na veřejných plochách použít

Louka může být na jakékoliv ploše o min. výměře cca 100 m², kde se chodí jen zřídka, protože sešlapávání louce nesevědí. Kolem ovšem může být pravidelně sečený pruh k pocházení či pěšinka prostředkem louky.

Kde louku můžeme použít:

- jako náhradu větší plochy nízce sečeného trávníku
- pod ovocnými stromy
- na nevyužívané ploše zarůstající nálety
- na vlhkých plochách

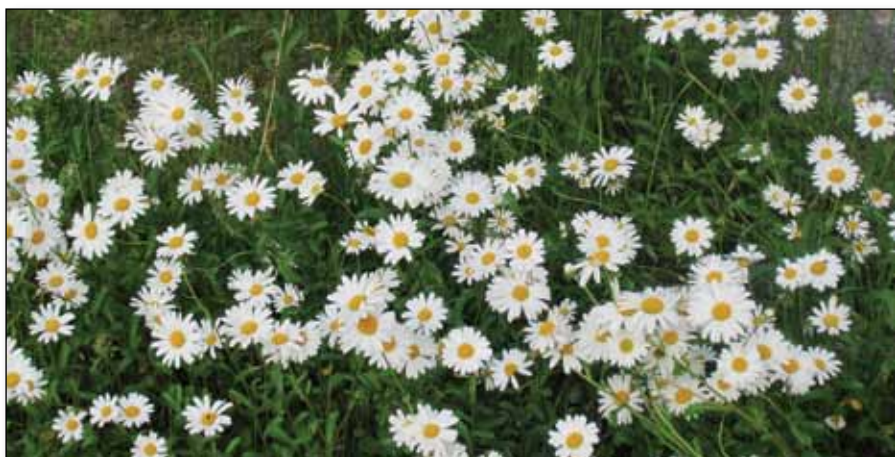
Louka jako dominantní prvek:

Větší plochu louky můžeme ozdobit zajímavým prvkem či prvky (kamennou zvoničkou, ukazatelem směru větru, bylinkovou spirálou, naučnou tabulí) a loukou vést k těmto prvkům pěšiny. Získáme tak nový prostor pro rekreaci a odpočinek obyvatel s neotřelou estetikou a přínosem přírodě navíc.

Nejčastěji volená poloha pro květnatou louku je osluněná na ne příliš bohaté půdě.

Dnes je možné zakoupit osivo na louku přesně dle podmínek místa (světelných i půdních) např. směs: Vlhké louky, Louky na výsušnou půdu, Květnaté podrosty do stínu atd.

Louku je nutné kosit **pouze 1 až 3x ročně**. Nepředstavujme si ovšem, že k tomu nutně potřebujeme kosu! To by jistě bylo překážkou realizace louky na veřejných plochách. Dá se použít **lišťová sekačka, případně dobře seřízená samosběrná sekačka**. Důležité je louku nehnojit! Z toho vyplývá jednoznačný požadavek louku nemulčovat! Všechna pokosená hmota se musí odstranit! Jinak totiž začnou luční květiny rychle mizet.

Výhody louky

- Je krásná a voní
- Je méně náročná na údržbu
- Je součástí tradice
- Je přínosem pro přírodu
- Zadržuje vodu v krajině

Jak a kde je možné využít motiv sadu a aleje

Kde lze vysazovat solitérní ovocné stromy?

- u domů
- u vjezdů a vstupů
- na větších travnatých ostrůvcích v komunikaci apod.

Kde lze vysazovat ovocné sady?

Tří, čtyři stromy - to už je malý ovocný sádek, který se vejde téměř všude. Pozor pouze na to, že stromy na vzrůstné podnoží jsou v dospělosti skutečně velké a mohutné a dle toho je nutné volit výsadbové vzdálenosti.

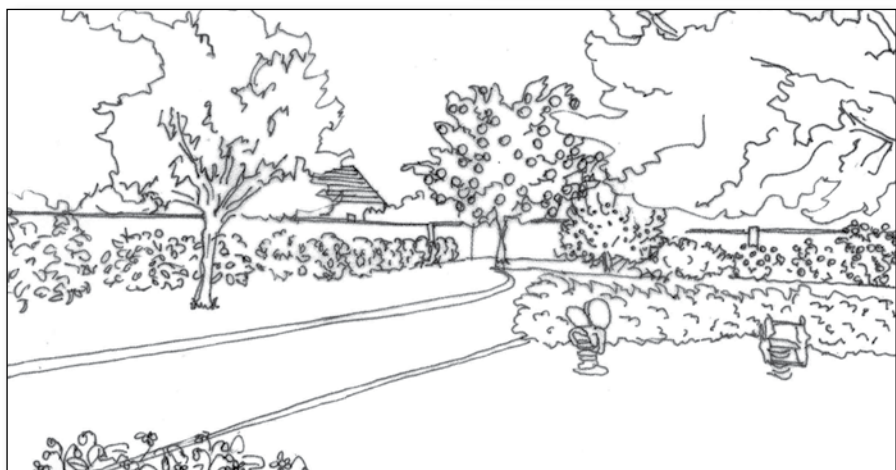
Ovocný sad je ideální náhradou za přestárle jehličnany na návsi, ve venkovském parku či v okolí kostela. Ovocný sad je velmi vhodný jako součást školní či školkové zahrady, kde může sloužit i k výuce a kde mohou být plody také ideálně využity zpracováním v kuchyni. V extravilánu obce lze sad realizovat i na větších plochách.

Ovocný sad může být pojat čistě jako okrasný nebo i jako prostor, kde si pod korunami stromů (i v nich mohou hrát děti). Pod vysokokmeny je dostatek prostoru, aby bylo možné se pod nimi volně pohybovat, proto je sad dobře slučitelný s řadou možných aktivit.

Herní prvky a ovocné stromy v areálu rozhledny Barborka

Sad lze kombinovat s loukou. Sad lze kombinovat s jedlými keři (maliny, angrešty, áronie, muchovníky, měsíční jahody.....) a vytvořit jedlou zahradu. Taková zeleň s sebou nese zcela jinou formu zatraktivnění daného místa, totiž plody jako bonus navíc. Nemíjí potřeba se bát, že taková zeleň nebude dost zajímavá: ovocné stromy v jarním květu, áronie s podzimně zbarveným zlatým listím či např. rakytník obalený oranžovými bobulemi – to vše je dost krásné na to, aby mohlo plnit funkci okrasy místa, ale zároveň mělo ještě další smysl.

Přínos sadu

- obnova tradičního prvku naší kulturní krajiny
- obnova tradičního prvku venkovských obcí
- neopakovatelná krása
- prostor pro záchranu starých krajových odrůd
- užitek z ovoce
- životní prostor pro množství rostlin a živočichů

Každé vysazení tradičního extenzivního sadu je něco jako např. oprava kapličky - je to obnova něčeho velmi hodnotného.

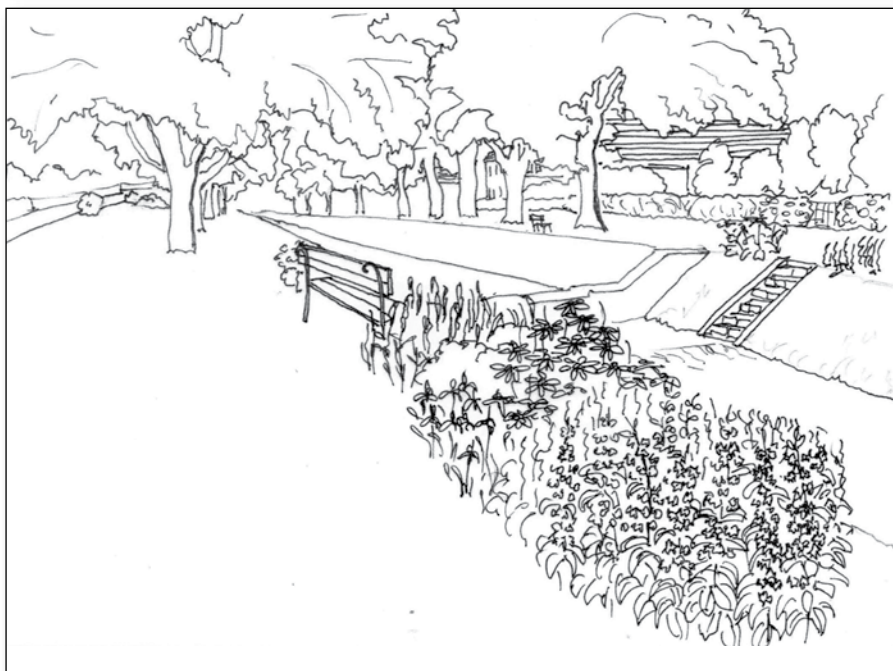

Výsadba sadu Na Lhůtách

Využití květinových záhonů

Květinové záhony ve venkovském prostředí by měly navazovat na tradici předzahrádek. Nejde jen o estetiku, ale i o minimální potřebu údržby takto pojatých květinových výsadeb.

Květinové záhony přináší do veřejných ploch půvabný detail: krásy barev a vůní květů, které mimo jiné lákají motýly, včely a další hmyz. Ty lze pak na květech pozorovat.

Květinové záhony je vhodné využít

- jako zdůraznění drobných památek: u křížků, pomníků, zvoníčků
- v místech, kde je plánováno posezení, odpočinek a delší setrvávání (aby bylo čím se kochat)
- v místech, která potřebujeme výrazně zatraktivnit a zpříjemnit

Jak na to, aby květinové záhony byly co nejméně náročné na údržbu?

1. Kvalitní založení záhonu
2. Vhodná volba rostlin

Vhodné rostliny do květinových záhonů:

- **naše domácí plané rostliny** - např. dobromysl, mateřídouška, vrbina, kyprej
- **nenáročné a osvědčené trvalky** - např. denivky, kamzičníky, pivoňky, kopretiny atd.
- **tradiční cibuloviny** - např. sněženky, bledule, kosatce, narcisy, tulipány

Využití a návrh keřů a volných keřových stěn

V návrhu řešení veřejných ploch je možné hojně využít keře na vesnici tradiční jako šeříky, vajgélie, trojpuky, kaliny či kdoulovce. Tyto keře jsou krásné: výrazně kvetou i voní a v daném prostředí působí přirozeně. Jsou ale také osvědčené svou minimální potřebou údržby, odolností vůči chorobám i mrazu. Keře lze navrhovat jako solitéry: pozadí křížku u vstupu na hřbitov, školní pozemek, u schůdků k vodě, u mostků apod. Umístění solitérního keře musí mít zejména na veřejných plochách v historických čas-

Keře naší volné přírody v areálu rozhledny Barborka

tech obcí své opodstatnění. Pozor na větší množství zejména velkých keřů, aby prostor zbytečně netříštily.

Keře je potřeba nechat volně růst a tím jím umožnit, aby se projevily ve své plné a jedinečné kráse. Každý keř má jiný tvar a způsob růstu. Žádné výrazné ořezávání zde nemá své místo. Keře je pak pochopitelně nutné navrhovat tak, aby danému místu svým vzrůstem odpovídaly.

Keře lze navrhovat také komponované do volných keřových stěn, nikoliv ovšem jako dlouhé monotónní mnohametrové pásy stejných druhů keřů, jak to bývá běžné v městské veřejné zeleni. Keřové stěny je lépe komponovat jako pestré z více druhů keřů, které kvetou v různou dobu a vůbec se střídají ve svém výtvarném účinku např. zbarvením listů či bobulemi na podzim, barevnými větvíčkami v zimě apod. Jsou tedy velmi proměnlivé a zejména volně rostlé.

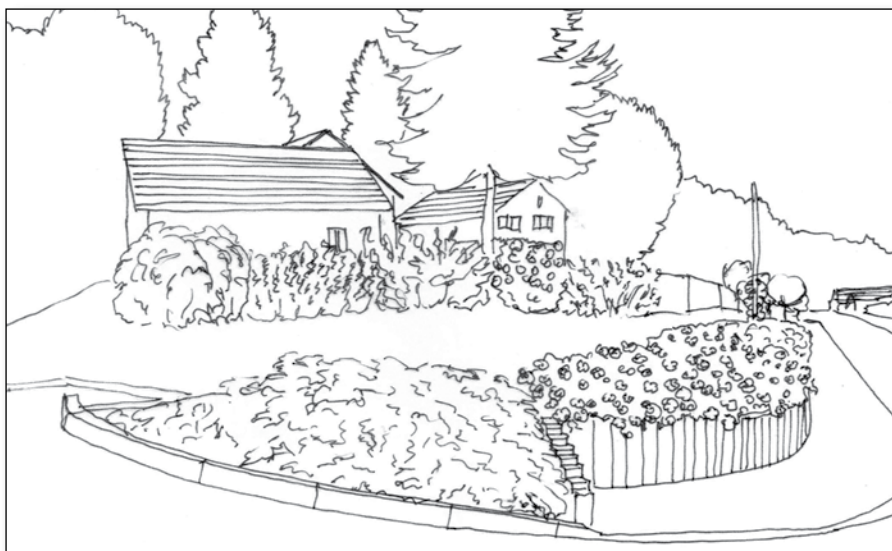
Přínos volně rostlých keřů a keřových stěn

- působí velmi přirozeně
- jsou plastické a velmi husté
- nižší náklady na založení (větší vzdálenost při výsadbě)
- nižší náklady na údržbu (pouze tvarovací řez po výsadbě a následně pouze prořezávání uschlých větví cca 1x za 5 let)

Ukázka volné keřové stěny

Využití růží v návrhu veřejných ploch

Velká obava z růží ve veřejné zeleni souvisí se zkušenostmi z velmi náročnými čajohybridy. Růže má ale všechny vlastnosti, které jsou vyžadovány při vytváření veřejné zeleně. Jsou trvanlivé, nenáročné, mají malé požadavky na péči, jsou odolné vůči vlivům počasí, dobře zimovzdorné... Navíc jsou samozřejmě krásné a často voňavé. V mnoha případech jsou výhodou i ostny.

Proč použít do veřejné zeleně růže

- růže mají širokou škálu barev květů
- moderní růže kvetou velmi dlouho až do prvních mrazů
- rozkvétají v době, kdy už většina kvetoucích keřů přestala kvést
- různé barevné a tvarované šípky jsou okrasou i na podzim a v zimě
- mají velmi rozmanitý vzhled: půdopokryvné, keřové, popínavé

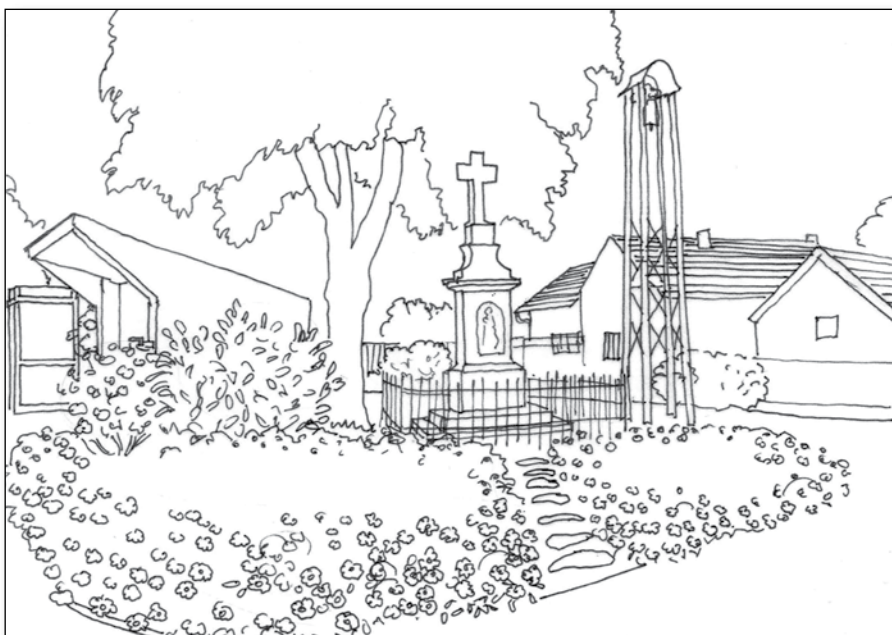

Růže vhodné do veřejných ploch venkovských obcí

- plané (botanické růže)
- historické růže - obvykle jednou kvetoucí
- moderní růže opakovaně kvetoucí vyšlechtěné na vysokou mrazuvzdornost a odolnost proti chorobám a škůdcům

Kvalitní odrůdu u moderních růží můžeme poznat i podle ocenění německým certifikátem ADR. Anglický šlechtitel David Austin zkombinoval nádherné vlastnosti historických růží s vlastnostmi růží moderních, tedy s dlouhým opakovaným kvetením a s odolností k vnějším vlivům. Vznikla řada tzv. anglických růží, dnes velmi oblíbených, která těží z dobrých základů svých rodičů. U řady moderních růží je uváděna mrazuvzdornost -29°C a možnost sázet je až do klimatické zóny 5 zcela bez potřeby jakékoliv zimní ochrany!

Ve veřejné zeleni jsou také velmi praktické půdopokryvné růže, které jsou jedinečnou kombinací praktičnosti a krásy. Jejich dlouhé bujné výhonky nedávají šanci plevelům a zabraňují erozi. Množství květů, které nepřetržitě nakvétají na v mohutných květenstvích, vytvoří na záhoně doslova barevný kvetoucí koberec.

Využití přírodních lokalit

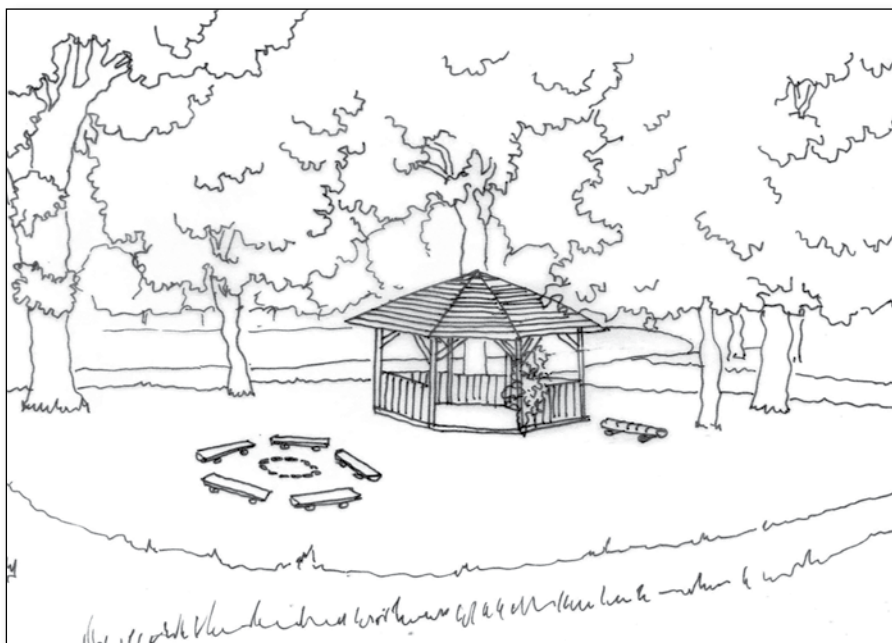
Poněkud specifické jsou veřejné plochy přírodního charakteru. Ty jsou obvykle na okraji intravilánu nebo dokonce mimo něj a mívají často větší plošný rozsah než veřejné plochy uvnitř obce.

Přírodní plocha v intravilánu Veselí

Návrh řešení

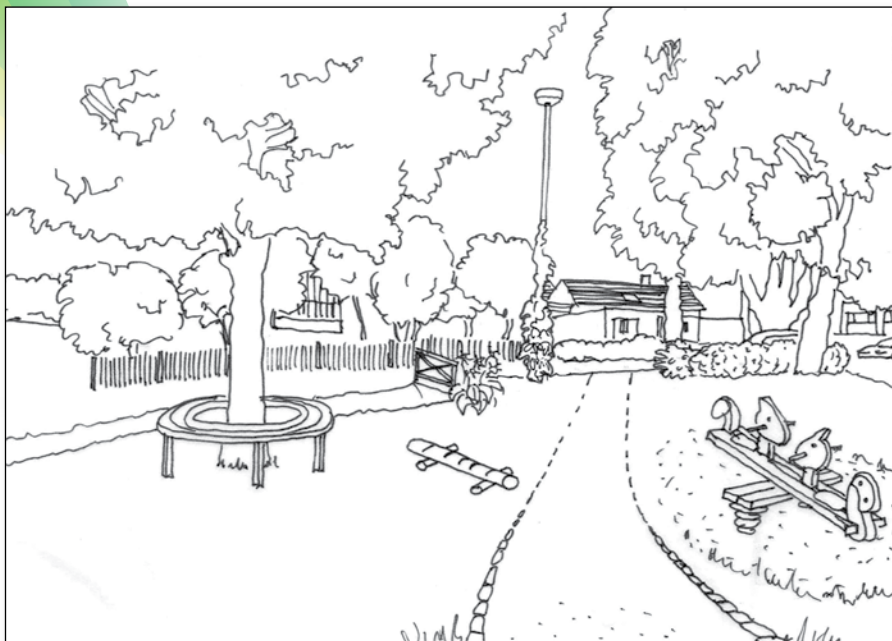
- respektovat přírodní charakter místa
- vypíchnout a zachovat přírodní hodnoty: velké stromy, velké zdravé keře, tůňku atd.
- odstraňovat náletové křoviny, invazivní druhy rostlin, nevhodné výsadby z minulosti (thuje, stříbrné smrky)
- při návrhu nových výsadeb volit domácí rostliny volné přírody odpovídající danému stanovišti a již existujícímu společenstvu
- pokud je lokalita „holá“ - bez zeleně, inspirovat se pro výsadbu volnou přírodou
- využití pro obyvatele musí být plně v souladu se zachováním všech přírodních hodnot

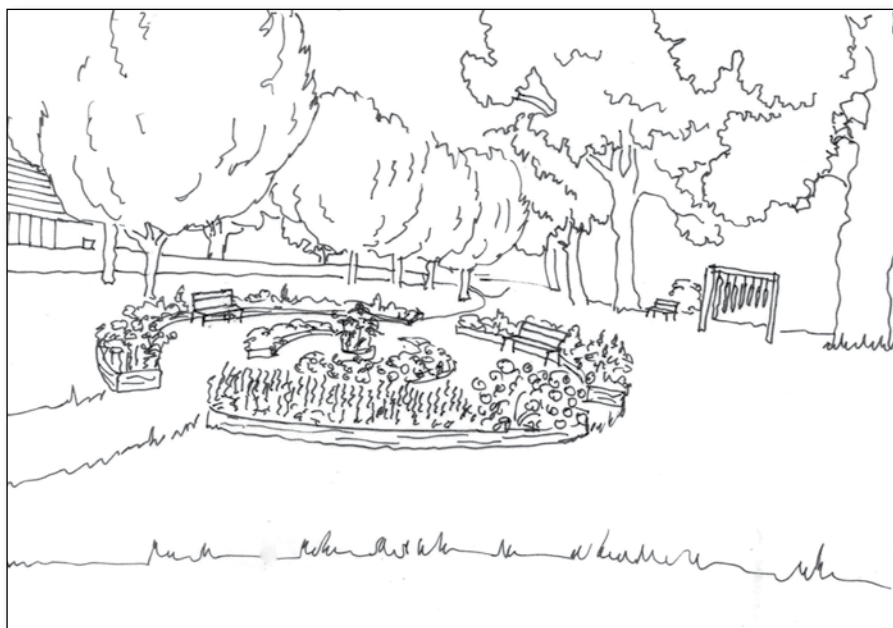
Možné využití

Takovéto veřejné plochy je ideální využít k lehké formě rekreace. Je možné zde realizovat jeden nebo více následujících prvků, například:

- odpočinkový altán
- ohniště
- venkovní přírodní tělocvičnu
- smyslovou zahradu
- přírodní dětské hřiště

Návrh řešení přírodních lokalit - doplnění mobiliářem a záhony bylin

Regenerace areálu pro volnočasové aktivity v Ostréšanech

Příklady dobré praxe

Obec Bojanov

– problematika nevyužívaného venkovského parku

Problémy:

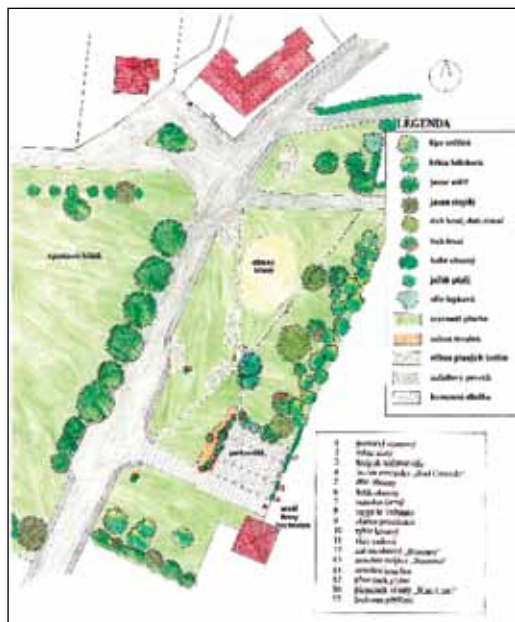
- Nebylo jasné, k čemu by měl prostor sloužit.
- Nevedly tudy žádné cesty pro pěší, tedy nebylo možné se tudy pohybovat.
- Zeleň zčásti nahodile vysazená.
- Špatný stav části zeleně.
- Problematické příliš husté březové stromořadí.

Původní stav

Návrh řešení:

- Využít plochu k relaxaci obyvatel.
- Umístit větší dětské hřiště jako hlavní lákadlo lokality.
- Vést plochou smysluplné zpevněné cestičky.
- V místě křížení cest osadit lavičky k odpočinku.
- Provést probírku zeleně, především příliš hustého březového stromořadí.
- Doplnění plochy o výsadbu nenáročných výrazně kvetoucích keřů.

Návrh
úprav

Návrh řešení:

- Zachování všech stávajících hodnot prostoru:
 - půvabné drobné architektury
 - hodnotné zeleně
- Odstranění jehličnanů a vysazení nenáročných výrazně kvetoucích keřů – vajgélie, pustoryl, šeřík atd.
- Návrh vysokokmenného ovocného sadu.
- Koncepční řešení ploch parkování.
- Nový, esteticky hodnotnější mobiliář.

Návrh úprav

Staré Jesenčany

– problematika křížku v rušném prostředí křižovatky

Problémy:

- Prostor je „skladištěm“ nejrůznějších objektů vč. trafostanice.
- Křížek zaniká.
- Zastávka autobusu je bez zálivu a příliš blízko zatáčky - nebezpečná.
- V lokalitě je zcela nahodilá výsadba zeleně, která prostor tříští.
- Po druhé straně stráce dřeviny nevhodné do venkovského prostředí – jehličnany.
- Lípy a javory s korunou ořezávanou „na hlavu“.
- Třetí lípa při pohledech od centra obce zastiňuje křížek.
- Nevyužitý pozemek za trafostanicí.

Původní stav

Návrh řešení

- Odsunutí zastávky autobusů dále od zatáčky a vytvoření zálivu + odsunutí čekárny a tel. budky.
- Odstranit třetí lípu a křížek a dvě lípy koncipovat jako dominantu prostoru.
- Okolo křížku realizovat květinový záhon.

Vést kamenný chodníček ke křížku a křížek nasvítit.

- Odstranit veškerou stávající zeleň a nově realizovat volnou keřovou stěnu z výrazně kvetoucích keřů a dále vysadit keře jedlé.
- Plochu za trafostanicí řešit jako ovocný sad a odstranit borovice, místo nich keře s jedlými plody: růže dužnoplodá, líska atd.

Zákresy navrhovaných úprav do fotografie

Návrh
úprav

Staré Jesenčany – náves

Problémy:

- Nekoncepčně řešený prostor.
- Poněkud nahodilá zeleň.
- Chybějící plochy parkování.
- Horší stav části chodníků.

Původní stav

Návrh řešení:

- Celistvý čitelný prostor díky odstranění nahodilých výsadeb.
- Zvýšení estetické hodnoty pomocí květinových záhonů.
- U dětského hřiště jedlý živý plot a zvýraznění zvoničky růží.
- Doplnění prostoru o nízké výrazně kvetoucí keře.
- Jarní cibuloviny v trávě, popř. louka v některých partiích.
- Vytvoření dvou malých dlážděných parkovišť.
- Nové povrchy chodníků v potřebných částech.
- Nově navržená vodní plocha – možno koupací jezírko – inspirace tradicí místa.

Návrh úprav

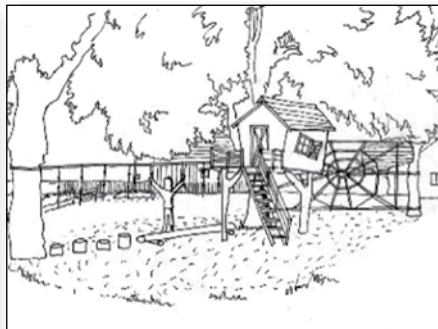

Návrh řešení:

- Rozšíření dětského hřiště mezi stromy o další neobvyklé herní prvky.
- Probírka nezdravých a špatně napěstovaných dřevin.
- Vytvoření odpočinkové zahrady s množstvím nenáročných květín.
- Vytvoření dvou malých dlážděných parkovišť + jejich odizolování nenáročnými, ale krásnými keři.
- Vytvoření labyrintu v trávě – drobná atrakce pro děti.
- Odizolování ohrady kontejnerů pomocí zeleně.

Návrh úprav

Komunitní spolupráce aneb jak přenést návrh z papíru do skutečnosti

Vždy je důležité již ve fázi přípravy volit komunitní formu projednávání, která podporuje dlouhodobější koncepcnost. Čím více lidí se zapojí na počátku, tím více lidí vezme za své realizované dílo.

1. meziobecní definování lokalit k úpravě veřejných prostranství

- zhodnocení aktuálního stavu
- definování potřeb – pro koho a jak by měla lokalita sloužit, v širším kolektivu
- zhodnotit využití místních zdrojů – přírodních materiálů

2. komunikace s odborníky

zhodnocení historického a architektonického vývoje a obrazu lokality

3. vytvoření celkové studie ploch v obci s důrazem na možnost realizace jednotlivých lokalit etapově

- definování potřeb výstupů – celkové plochy, detaily, pohledy
- definování rozsahu studie – nákresy, tabulky rostlinného materiálu, technické úpravy objektů, mobiliáře,
- definování položek pro stanovení rozpočtu

4. představení zpracovaných návrhů obyvatelům obce

- forma veřejné prezentace zástupci obce
- forma veřejné přednášky odborným zpracovatelem
- forma kombinace přednášky a prezentace s osvětovou přednáškou o veřejném prostoru a zeleni v navazujících plochách soukromých zahrad

5. stanovení priorit v rámci koncepční realizace jednotlivých lokalit tak, aby po dokončení všech byl vytvořen funkční celek

- stanovení forem financování – vlastní zdroje, s dotační podporou, ve spolupráci s občany či sponzory
- stanovení forem realizace – dodavatelsky, alespoň částečně vlastními silami místních občanů

Výsadba sadu Na Lhůtách

Vhodná ukázka realizace komunitní formou

Sad Na Lhůtách

Realizován v rámci projektu: Krajina je naše zrcadlo – projekt národní spolupráce MAS (MAS Železnohorský region, Společná CIDLINA, Hradecký venkov)

Financován z programu PRV 2007-2013, osa IV. projekty spolupráce

Celkové náklady: 134 200 Kč (úprava, výsadba sadu 35 000 Kč, informační panely s odbornými texty a ostatní mobiliář 99 200 Kč)

Pozn.: *čištění terénu a vlastní výsadba stromků probíhala v dobrovolnickém režimu obyvateli a členy MAS Železnohorský region*

Na počátku stála komunikace mezi členy MAS ŽR ohledně chutě přispět ke kulturnosti krajiny Železných hor. S ohledem na ráz krajiny a její historický vývoj se přítomní vč. odborníků shodli na vhodnosti obnovy zaniklých ovocných stromů v krajině. Na základě diskuze a možnosti jednání s vlastníky byla vytipována předmětná lokalita.

Regenerace sadu Na Lhůtách má za cíl být vhodným příkladem pro obce, občanská sdružení i občany na podporu obnovení ovocných stromů, alejí a sadů v krajině. Sad bude v budoucnu plnit i funkci nejen krajinářskou, ale i formu „přírodní občerstvovny“ pro návštěvníky a občany, kteří se budou v lokalitě nacházet. Bude mít i výchovný prvek pro občany, především děti, v rámci péče o ovocné stromy a následné využití a zpracování plodů.

Vlastní realizace

V lokalitě Na Lhůtách se nacházel dožilý sad ovocných stromů. Lokalita nebyla využívána i přes své krajinně cenné místo na úpatí hřebene Železných hor přímo u značené cyklotrasy, mezi navštěvovanými areály místních výrobců. Pozemek získala do pronájmu MAS ŽR od města Třebošnice.

Dobrovolníci výsadby sadu

Nejprve byla provedena úprava stávající plochy: pokosení travních porostů, výřez náletových dřevin, odstranění odumřelých stromů, odstranění pařezů, odstranění rozpadlých laviček se stolkem. Následovalo vyrovnaní terénu.

V dobrovolnické režimu bylo zasazeno pod dohledem odborníků 37 ovocných stromků hodnotných krajových odrůd v pestré druhové skladbě: jabloně, hrušně, třešně.

Po výsadbě došlo k odbornému zpracování tématu ovoce, ovocných stromů a sadů v krajině ve formě názorných informačních tabulí, které jsou společně s odpočinkovými lavičkami umístěné přímo na okraji sadu. Sad je volně přístupný veřejnosti. Zralé ovoce bude volně k dispozici návštěvníkům, což je uvedeno na informačním panelu. Širokou osvětou v rámci přípravy, realizace akce a zapojením veřejnosti je eliminováno vandalství na snesitelné minimum.

**PŘÍKLADY
DOBŘE PRAXE**

VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ

Příklady dobré praxe – veřejná prostranství vydala v nákladu 3000 ks MAS Železnohorský region © 2014
Autorské fotografie, odborné texty, autorské nákresy Ing. arch. Tereza Šmídová, RNDr. František Bárta, Kateřina Korejtková
Grafické zpracování, autorské fotografie, jazykové korektury a tisk: Pavel Vítek, Josefa Ressler 2279, 530 02 Pardubice